

НИКОС
КАЗАНДЗАКИС

СТРЪМНИНА

enthusiast

Никос
КАЗАНДЗАКИС

СТРЪМНИНА

Превод от гръцки

Николай Костов

Под редакцията на

Здравка Михайлова

enthusiast

София, 2022

Νίκος Καζαντζάκης
Ανήφορος

© Niki Stavrou

Никос Казанτζакис
СТРЪМНИНА

© Николай Костов, превод, 2022

© Яна Арзиропулос, дизайн на корицата, 2022

© Стефан Пеев, наборен шрифт Veleka (SIL Open Font License), 2022

© Enthusiast – запазена марка на „Алто комюникейшънс
енд пъблишинг“ ООД, 2022

ISBN 978-619-164-450-6

КРИТ

I

Развиделяваше се. Откъм сушата повя ветрец и морето настръхна; леко уханье на мащерка се спускаше откъм острова и Козмас, изправен на носа на кораб, поемаше дълбоко, вдъшвайки мириса от пазвата на родната земя. Пред него се възправяха страховити скали, от време на време върхарите на гърветата притъмняваха, а в далечината планинските върхове розовееха. Какъв бе заминал тогава – едва двайсетгодишен младеж с леко набол мъх по страните, с неоформена душа, какъв се завръщаше сега! Обърна се; до него стоеше момиче, то бе дребно, бледо, гледаше го с големи, изпълнени със страх очи.

– Криш! – рече ѝ той, засмя се и нежно докосна рамото ѝ. Момичето подскочи.

– Да – отвърна тя и замълча.

– Тук ще забравиш – рече с тих глас Козмас. – Това е твоето отечество. Забрави за онова, другото...

И тъй като момичето мълчеше, той мило ѝ повтори:

– Другото го забрави...

– Да, Козмас... – прошепна момичето и отново замълча.

А после то внезапно сграбчи ръката му, притисна го, сякаш искаше да се убеди, че той съществува. За миг се успокои.

Крит все повече се приближаваше със своите планини, маслинови гори и лозя. Насреща Мегало Кастро* се белееше на фона на утринната светлина. Уханието на мащерка ставаше все по-силно. Слънчевият светлик вече се спускаше от върховете към подножието на планината; сега то озряваше нейните склонове, светлината се разстилаше кротко и изпълваше полето. Дърветата започваха да се провиждат, чуваха се петли, светът се разбуждаше.

Мъжът се наведе към момичето:

– Моля те – каза ѝ тихо той, – сега, когато ще влезеш в бащиния ми дом, опитай се да сдържиш сърцето си, да не се уплашиш. Знай, че винаги съм с теб. Майка ми е свята жена, ще те обикне; сестра ми, трябва да знаеш това...

Той замълча, смръщи вежди.

– Какво има? – рече момичето и тревожно погледна мъжа.

– Когато тя навърши дванайсет, старият я повика: „Да не си прекрачила повече прага на външната врата, ѝ бе рекъл, и повече да не си се вяснала пред мен. Махай се!“.

Оттогава за нея мандалото на къщата бе хлопнало; седеше по цял ден, шеше, бродираше, пригласяше чезза си, а когато старецът се връщаше вечер, първа отдалеч чуваше неговите стъпки и се завтичаше към най-вътрешната стая да се скрие. Когато навърши дванайсет, бе съзряла отвисоко от прозореца един младеж, който я гледал. На другия ден се бе повторило. На следващия отново се бе случило същото. Тя го бе обикнала. Една вечер по тъмно му хвърлила бележка с написани на нея думите: „Ела в полунощ, ще бъда на вратата“.

Козмас замълча, вената на челото му се бе издула и пулсирала. Отново избуяха вътре в него с пълна сила

* Наред с Кандия (през венецианската епоха), Мегало Кастро е едно от историческите наименования на град Ираклио – административен център на остров Крит. – Бел. прев.

омразата, страхът и любовта към стареца. Крит бе изчезнал и във въздуха се бе очертала страховитата сянка на стареца.

– Замълчи – прошепна момичето, – замълчи, не искам да ми го казваш.

– Не, трябва. В полунощ сестра ми бавно слязла боса, за да не скърцат стълбите... Но старецът бил буден, чул я, промъкнал се подире ѝ и я последвал. Клетото момиче излязло на двора и докато протягало ръка, за да отвори вратата, старецът я сграбчил за косите, впил нокти в нея, качил я изгубила свяст в стаята ѝ, метнал я вътре, заключил я и пхнал ключа в пояса си.

Старецът повече дума не обели, но оттогава сестра ми петнайсет години не си е показвала лицето нито на вратата, нито на прозореца. Казват, че съм не я ловял, а когато наближи полунощ, отваряла прозореца, навежда гала се навън и ако случайно някой минавал по улицата, се провиквала: „Наближава ли полунощ?“. И веднага отново затваряла прозореца уплашено.

Козмас замълча. Русите коси, сините очи, мило-видният образ на сестрата, смехът ѝ, когато беше малка... Сякаш това бяха дълбоки черни води, в които той се възлеждаше.

– А сега? – попита момичето.

„А сега, след като почина старият...“ – искаше да каже тя, но гласът ѝ се прекъпши.

– Сега, след като почина старецът ли? Не зная; но вече е много късно.

Той направи няколко крачки на палубата, събра отново сили, както обикновено, и се поуспокои. Обърна се отново към момичето.

– Моля те – рече ѝ отново, – не се стъписвай.

– Но... – годяге девойката.

Козмас протегна ръка, сякаш искаше да закрие устата ѝ.

– Не, не... – каза, – той не е мъртъв. Ще видиш.

Козмас се бе загледал някъде отвъд Мегало Кастро, на юг, към прочутата планина Юхмас* – като огромна божествена глава, изтегнала се високо над маслиновите гори и лозя, с грубо, скосено чело, с прав нос, с плътна затворена уста и брада от скали и урви, които връхлитаха и се спускаха към полето. Тя лежеше по гръб, като мъртъв вкаменен бог, простираше се черно-синкава, грубо издялана, леко повдигната, сякаш все още обглеждаше и властваше над Крим.

„Старецът не е умрял – помисли си изведнъж Козмас, с очи, вперени в тревожния обем на планината пред него. Докато неговият живот мъждука в мен, значи не е умрял; докато съм жив и мисля за него, той няма да умре. Другите ще го забравят, от мен зависи животът му. Той ме крепи, но и аз него крепя...“

Усещеше баща си да го владее в собствените му недра, да пуска корени и да не иска да се откъсне от него. Такъв е бил той винаги. Свиреп, неразговорлив и властен. Спомняше си го – дребен, с черна сякаш боядисана брада, с черен чембер с пискюли на главата, тежък, мълчалив; дал бе клетва да не се засмее, докато Крим не се освободи. А една вечер, спомни си Козмас, на гости у тях бе дошъл чичо Димитрос, братът на майка му, приветлив, веселяк, добряк, човек от друго тество. Докато приказваха, бе казал нещо и се бе засмял, а бащата господар бе смръщил дебелите си вежди и повече не проговори. А когато чичото си тръгна, той се бе обърнал и погледнал Козмас: „Не го е срам, рече, да се засмее!“

Той не говореше, не се смееше, гледаше хората и не му се нравеха. Нямаше никакви грижи – бе стар, уважаван, богат, с добра жена и здрави деца, нищо не му липс-

* Планината Юхмас на остров Крим се намира западно от минойското селище Арханес. Контурите ѝ, гледани от столицата Ираклио, очертават главата на излегнат по гръб мъж. Най-високият ѝ връх е 811 м и е бил почитан като свещен през минойската епоха. – Бел. прев.

ваше; но вътре в себе си усещаше тежка отчужденост, непонятна горчивина, един вопъл. Стигаше до гърлото му и го задушаваше. Затъпкваше болката в гърдите си в продължение на месец, два, шест, в него обаче тя вече бе преляла, за нея там повече място нямаше, сърцето му щеше да се пръсне. И тогава на всеки шест месеца се напиваше. Тези запои Козмас все още си спомняше със страх. Имаше четири „джуджета“ – смешници, бедняци, на които даваше пари назаем през цялата година, за да ги държи подръка, когато му потрябваха; когато на всеки шест месеца пиянстваше и му бяха необходими. Всеки от тези смешници имаше някакво умение – единият танцуваше добре, другият пееше, третият свиреше на критска лира, а четвъртият бе шегобиец. Като дойдеше уреченото време, бащата господар пращаше прислужника си при всеки един от тях, за да ги извести: „Поздравя, казва, имате от капитан* Михаил, затваряйте дюкяните и заповядайте у дома му!“.

Страх ги хващаше. Пращаха хора, молеха господаря, ако можеше да им даде два-три дни отсрочка, да се приготвят. Имали работа, не я били свършили, жената на единия била болна, трябвало да ходят на село, да обераат гроздето. Нищо не помагаше! Старецът изпращаше повторно прислужника: „Да заповядаме, казва, още сега“. Клетниците затваряха дюкяните, написваха на лист хартия и го залепяха на стъклото отвън: „Ще отсъствам осем дни“, понеже толкова продължаваха пиянствата на стареца.

Пазаруваха за седмица, прибираха се един по един вкъщи. Взимаха си сбогом с жената и децата, прекръстваха се и пристигаха един по един в дома на стареца. Слугинята ги сваляше в избата, където бяха бъчвите с вино, една делва със зехтин и две делви с брашно и

* На гръцки думата „капитан“ е със значение на „войвода“, командир. – Бел. прев.

жито. В галерията – издигната част покрай стените, имаше миндери и възглавници, а пред тях – гълга маса. Старецът седнаше в средата, слагаше от дясната си страна двама, от лявата – другите двама, слугинята донасяше мезелъците, настрег двора се колежа кокошки и гуляят започваше. Ядяха, пиеха, не говореха. Никои от четиримата не бе на кеф; всеки размишляваше над своите домашни грижи, като негодуваше, но мълчеше.

Лека-полека с виното и яденето те се оживяваха, умът се размътваше, забравяха, старецът даваше знак, хващаше лирата свирачът, певецът изпиваше едно сурово яйце да си прочисти гласа и веселбата се отпочваше. Танцърът подскачаше, шегобиецът разтягаше лакърци, целият зимник се тресеше и ехтеше. Денят преваляше, нощта приближаваше, развиделяваше се. Старецът – навъсен, неподвижен, пиеше и гледаше; не пееше, никога не танцуваше. Гостите се подпират на стената или единият на рамото на другия, придрямваха крадешком и сръчквани от стареца, скачаха и лудешката веселба отново се завихряше. И така дни наред – три, четири, осем. На осмия ден старецът ставаше, отваряше вратата, протягаше ръка: „Вървете си!“, казваше най-спокойно. Козмас никога нямаше да забрави как четиримата клетници си тръгваха покрай дуварите, вървейки един подир друг, бледозелени от повръщане, недоспали, мръсни, небръснати, клатушкайки се и преплитайки крака... А старецът яхваше кобилата си, минаваше през турските махали, излизаше от града и отиваше на чифлика, да вземе въздух.

Козмас отметна глава, припомняйки си, сякаш искаше да се отърси от образа на господаря, обърна се да погледне момичето, умът му да срещне мекота. Видя я да седи върху камара възгета на носа на кораба, с големите ѝ черни очи, загледани към града, който все повече се приближаваше. Венецианските стени, порутените къщи, двете

три минарета, полурухнали, без полумесец върху тях, а над всичко – голяма църква със синьо-черно кубе.

– Това е митрополитският храм „Свети Мина“* – каза Козмас и приседна до нея. – Той е закрилникът на Мегало Кастро; когато турците върхлитали да разрушат църквата, той изскачал от иконата и както бил на коня, с къдравата си къса брада, с оръжията със сребърен обков, с дългото си копие, прескачал прага на храма и нападал турците...

Обгърна с ръка кръста ѝ, усети топлината на тялото ѝ, необичайното уханье на дъха ѝ – сякаш миришеше на индийско орехче и канела – и у него се породил непреодолим копнеж да склони любимата ѝ глава върху намотаните корабни въжета, да я целуне. От две години ѝ се радваше и все още не можеше да се насити на това топло тяло с деликатни кости, дошло от далечна страна, от чужда раса, от печални, наплашени предци.

– Ноemi – рече ѝ тихо, – благодаря ти, че те има.

Момичето наведе глава, прислони се до гърдите на мъжа, сякаш искаше да се скрие, да изчезне в тях, да я няма.

Светлината ставаше все по-наситена, от блед утринен трендафил тя се бе превърнала в разцъфнала чисто бяла роза, а морето се повдигаше и отпускате, и посрещаше слънчевите лъчи.

Юхтас взе да избледнява и да чезне в маранята и в изпаренията от горещината, издигащи се над земята. Небето отгоре бе загубило утринната си мекота и бе станало стоманеносиньо.

– Всяка заран – рече момичето и въздъхна – баща ми отваряше прозореца и се нажаляваше: „Каква само прелест е тази, казваше, какво чудо!“. А какво виждаше той? Черни комини и късче оловно небе, хора грозни и

* Свети Мина е почитан и до днес като патронен светия на града. Катедралният храм в Ираклио е посветен на неговата памет и мъченичество. – Бел. ред.

дрипави, зъзнеци от студ. Какво ли щеше да каже той, Бога ми, ако беше видял Крит!

– Сиромашкият Крит! – рече, изпускаяйки въздишка, един стар потурлия, който подаде глава и погледна от трюма, рошав, махмурлия. – Сиромашкият Крит!

После отново се прибра в трюма.

– Елате бре, момчета, да видите; всичко е в руини!

Един моряк минаваше наблизо.

– Мълчи бе, старо – извика му той, – мълчи, скъпо има да си плащат сега фрицове и техните майки!

Но старецът поклати глава.

– Море, и цяла Германия да бъде смазана, критската болка няма да бъде потушена! Сиротният Крит! – възгъхна отново той и се прекръсти; да беше жена, клетнице*, щеше да влезеш в Рая, ама си остров!

– Сиромашкият Крит! – рече и Козмас утвърдително. – Тогава аз все още бях в Атина, срамът още не ме бе обзел, още не бях взел решението да зарежа всичко и да избягам, да рискувам и аз като мъж. Това бяха последните дни на май четирийсет и първа. Небето притъмня, изпълни се със самолети, спуснаха се в редица като ято жерави над Крит. Жените грабнаха децата и хукнаха към планините, пицейки, останали без оръжие, мъжете се нахвърляха срещу тях с викове: „Свобода или смърт!“.

След време в Африка един английски офицер ми разказваше за родния остров, обгърнат в пламъци. „А мъжете?“ – попитах аз. Англичанинът се засмя: „Държаха в ръце големи ръждясали ножове и крещяха: „Свобода или смърт!“ И се нахвърляха срещу парашутистите**“. „А

* На гръцки почти всички острови са в женски род, с изключение на Порос. – Бел. ред.

** Става дума за германския въздушен десант през май 1941, известен в историята на Втората световна война като „Битката за Крит“, когато критяните – въоръжени кой с каквото има, от огнестрелно оръжие до вили, коси, брадви, селскостопански

защо се смееш?“ – „За да не плача. Ние се изтегляхме. В едно село, на брега на Либийско море, тъкмо когато скочих на кораба, един стар капитан ме попита: – Защо бягате? – Ама не виждаш ли, капитане? Ще ни избият. – Е, и какво от това? – догаде капитанът. – И да избягаш сега, един ден няма ли пак да умреш? Умри сега! – Колкото по-късно, толкова по-добре – отвърнах му аз. – Бял ден да не видиш дано! – викна старият критянин и ми обърна гръб. След време научих, че този стар капитан бил моят дядо.

– Мъчни души са тези критяни, трудни хора, сякаш попадам в джунгла – промълви момичето, погледна мъжа и се засмя, за да смекчи малко думите си.

„Права е, размисли Козмас, права е... Тежка и мъчна е душата на критянина, необщителна, свирена, като носорог...“

Спомни си как в Африка, когато бе отишъл да воюва, внезапно най-съкровената му същност се бе надигнала и отколешните демони се бяха разбушували в него... Отначало не понасяше да види село да гори, кръв да се пролее. Когато за първи път видя убит човек, без малко да припадне. Но полека-лека се забърка в кървавата игра, страстите го завладяха, вечният тъмен копнеж на човека да убива други хора... Демоните в него се отричиха, наузскачиха прадревните предци – тигърът, вълкът, дивият глиган.

– Права е тя – измърмори отново и погледна жената съчувствено.

– Струва ми се, че оттук жива няма да изляза – прошепна момичето толкова тихо, че едва се чу.

Пасажери се показаха от най-долната палуба, от трета класа, от кабините, струпаха се на носа, гледаха. Вече влизаха в пристанището, вдясно проблесна

сечива, посрещат „на нож“ падащите от небето германски парашутисти. – Бел. прев.

Вклинен върху скалите каменният Венециански лъв с разтворено евангелие* в лапите му. Пристанището бучеше, миришеше на прогнили лимонени кори, зехтин, цитрусови плодове, рожкови шушулки. Отзад морето, наситеносиньо, кипеше. Слънцето вече се бе вдигнало и прежуряше. Козмас скочи на кея, протегна ръка, улови ръката на момичето:

– Най-напред стъпи с десния крак – рече ѝ той тихо, – за да е честит този миг.

Момичето подходи най-напред с десния крак, хвана се изтощена за лакътя на мъжа.

– Уморих се – рече тя.

– Къщата е наблизо – рече Козмас, – събери кураж. Стигнахме вече.

Крачеха напред. Козмас гледеше ненаситно къщите, хората, улиците. Всичко бе остаряло; черните коси бяха побелели, страните хлътнали, боите избелели, мазилките от стените изронени, значителна част от тях разрушени. Праговете на много врати бяха буренясали. Той хвана ръката на момичето, стисна я.

– Това е моята родна земя – каза, – ето от тази пръст, по която стъпваме, съм замесен.

Момичето се наведе, взе малко пръст, стри я между пръстите си.

– Гореща е – рече, – харесва ми. – И си спомни за своята родина, замръзналата.

Навлязоха в тесните сокаци. Козмас бе пуснал ръката на момичето, сега вървеше напред забързан. Сърце-

* Един от тетраморфите: лъвът, емблема на Венеция, държи в лапите си разтворено Евангелие на св. Марк, тъй като неговото евангелие подчертава царственото начало на Христос; това на св. Йоан – символизирано от орела, тъй като неговото евангелие се издига словесно и богословски като птицата; волът или бикът на св. Лука, понеже неговото евангелие набляга върху жертвата Христова. Символ на това по Матей е човешкият образ, тъй като евангелието откроява човешката природа и хуманност на Христос. – Бел. рег.

то му се бе разтуптяло. Заби надясно, кривна в уличката, видя отдалеч, че вратата на родния му дом е залостена. Прозорецът над нея също бе затворен. Нямаше никой на пътя. Нито звук, сякаш се движеше в някакъв сън. Той се приближи към старата порта с дъговидни метални обкови, с дебелата метална халка за хлопане. За миг коленете му се подкосиха. Събра кураж.

Потропа. На двора се чува стъпки, някой изпъшка. Стъпките спряха, той потропа повторно. Портата се отвори, показа се старица, съвсем побеляла, изтощена, стопена, облечена цялата в черно. Щом като видя мъжа, тя проплака:

– Чедо мое! – И разтвори обятия.

Сестра му също се показва, съсухрена, стопена и тя, с бели коси; очите ѝ широко отворени, изпълнени с лошотия и горчивина; гърдите ѝ, години наред в напразно очакване, сега бяха станали плоски.

Радост, плач, ръцете сграбчваха с трепет любимото тяло.

Влязоха вътре, кандило гореше в отсрещния ъгъл до миндера, където неизменно седеше сегнал старецът. За миг Козмас се изплаши, прекръсти се.

– Каза ли той нещо, като издъхваше? – попита той.

– Не – отвърна майката, – изръмжа като звяр. Дадохме му иконата на Света Богородица, захвърли я.

– С болки ли си отиде?

– Не, ядно, че умираше.

– Тихо – каза сестрата, посочвайки кандилото. – Той слуша!

Но сега, когато синът ѝ беше при нея, майката не се боеше и напористо прогължи:

– Закона цялото си имане в земята, да не би някой да се възползва. Берейки душа, изпъзля навън едва-едва, отиде на чифлика, отпъди ни всички, изкопа земята и скри златото. Вечерта се върна, строполи се доволен и

започнаха предсмъртните хрипове. Дојде поп да го причести. Той отвори очи, видя го, освирепя „Махай се! – изкреця му. – Проклятието ти да имам дано!“ – „Не се ли боиш от Бога?“ – отвърна му отчето и му посочи чашата за причастие. – „Това си е моя работа! – сгълча го старецът, – махай се оттук.“ Посред ноц взе да цвилу като кон, сестра ти, аз и съседките се скупчихме в един ъгъл и треперехме. Той цвилеше и си мислехме, че ей сега къщата ще се срути и ще ни затисне. И ненадейно се възцари тишина. – „Умря – каза съседката, кира Катинго, – коя ще отиде да види?“ Но никоя не се осмеляваше. „Иди да му склопиш очите – прошенна ми кира Катинго, – върви, че е грехота.“ Прекръстих се и отидох. Толкова здраво се бе вкопчил за металните пречки на леглото, че чак ги бе изкривил...

Неочаквано, както говореше, той видя момичето все още да стои пред двора, под гредата на външната врата.

– Това да не е... – попита тихо майката.

– Да, жена ми...

Сестрата отвърна лице с омерзение, майката се приближи към сина:

– Защо я взе? – попита тихо. – Ще омърси кръвта ни. Еврейка е.

– Има широко скроена гуша. На нея гължа живота си, ако не беше тя, щях да съм умрял. Друга радост нямам. Обикни я, мамо. И ти, Мария... – рече той и се обърна към сестра си. Но тя се измъкна, за да приготви кафе.

– Еврейка е... – повтори отново майката. – Но щом я желаеш... Само от едно се страхувам...

– Какво е то?

– Да не я удуши.

– Кой?

Майката не отговори, обърна се, хвърли поглед към горящото кандило. Козмас разбра, облезна се на стената. Мълчание. И двамата знаеха, че четирийсет дни гуша-

та не напуска дома, обикаля из двора, слиза и се качва по стълбите, залоства нощем портата, сяда до кандилото, вижда и чува всичко. Когато бе научил, че е взел еврейка за жена, старецът му бе проводил хабер: „Докато съм жив, кракът ти да не е стъпил на Крим!“. А сега бяха минали едва десет дни, откак бе умрял...

Той направи крачка към вратата.

– Хрисула – рече, – ела!

Хвана я за ръка, отведе я при майка си.

– Майко, това е гъщеря ти – рече той.

Момичето се наведе, целуна ръка на старицата, изправи се отново и зачака.

Майката я гледеше безмълвна. Закривения ѝ нос, плътните ѝ устни, големите уплашени очи, златната верижка около врата ѝ.

– Кръстила ли си се? – попита старицата, без да протегне ръка.

– Кръстена е – отвърна Козмас. – Да, кълна се. Дори взе твоето име, мамо. Хрисула.

Дръпна верижката, а от деколтето измежду гърдите ѝ се показа топло златно кръстче.

– Добре дошла! – рече майката и я докосна колебливо по главата.

Козмас взе да броди из къщата, а сърцето си усещаше натежало; качваше се по стълбите, слизаше, погалваше безмълвно вратите, старите мебели, огромния стenen часовник, кремъклиците със сребърен обков, оставени от предците му, редом с иконите.

– Ами дядо? – попита.

– Там е, в селото, бере душа.

Двете жени седнаха на дългото овехтяло канапе. Майката се загледа навън през затворения прозорец, към калдъръмения двор, саксиите, босилека и асмата над кладенеца, отрупана с неузряло грозде. От време на време хвърляше кос поглед към девойката. „Какво да ѝ кажа? – мислеше

си тя. – От друга раса е, друг бог я е създал нея, не я ща!“ А момичето гледаше отвъд двора, над лозницата, виждаше безкрайни заснежени поля, черните опустели фабрики и кристалночистите гори, и конници с оголени саби, които разбиваха портите на къщите и прибираха евреите... А снегът се разтапяше от горещата кръв, потънали в кал бяха и стагата. Мъже, жени и деца надаваха вопли, мък-неха вързопи с грехи и децата си и бягаха...

Обърна се, видя старицата, която я гледаше. Опита се да ѝ се усмихне, но не можа, очите ѝ ненадейно се бяха напълнили със сълзи. Старицата я съжали.

– За какво мислиш – попита я тя, – за твоя роден край ли? Къде си родена?

– Далеч-далеч, в Полша... В един черен град, с фабрики.

– Какво правят там?

– Оръдия, самолети, машини... Но баща ми...

Искаше да каже: не си цапаше ръцете, правейки машини, които да убиват хора, а бе равин... но успя да се въздържи.

– Баща ти, що за човек беше той? – попита старицата.

– Добър човек беше... – отвърна момичето, въздишайки.

Старицата се изправи, излезе на двора, откъсна стрък босилек и го подаде на момичето.

– Имате ли босилек по вашия край? – попита я.

– Не.

– Поникнал е на гроба на Христос – рече старицата и замълча.

Междувременно започнаха да довтасват чичовци, стрини, съседи. Къщата се напълни с народ. Бяха забравили за стареца, всички се радваха, че синът е пристигнал. И оглеждаха жена му от глава до пети, сякаш бе красиво животно, странно и тревожно.

Стрина Катинго се приведе над ухото на съседката си:

– Усети ли я как мирише? – рече тя. – Я се доближи до нея...

– Еврейка – измърмори съседката и присви устни. – Така миришат те...

Минавайки за миг покрай тях, Козмас видя жена си и го заболя за нея. Видя му се като ранен лебед сред ято гъски, патици и свраки. Всички те протягаха шиш и я гледаха, издаваха някакви звуци и отново отдръпваха шиш назад и се умълчаваха.

– Чуй само как пращи кандилото! – рече ненадейно една старица и се прекръсти. – Господи помилуй!

Всички те се обърнаха към ъгъла на канапето, където свирепо, непоколебимо в сумрака проблясваше червеното око на кандилото.

– Старият! – промърмори дебела съседка и пребледня.

– Къде?

– Ето, там, в ъгъла на канапето, сигнал е кръстатом, по турски...

– Отвори прозореца да се махне! – чуха се изплашени гласове.

Една старица се вкопчи в прозореца, гледащ към двора, отвори го, влезе слънчева светлина.

– Сега виждаш ли нещо, кира Пинелопи?

Тантурестата съседка се прекръсти.

– Слава тебе, Господи! – каза тя и си тръгна.

Мария донесе кафетата. Отпаднала, кисела, с черна панделка на врата, за да прикрие бръчките. Погледна Хрисула с омраза, тя бе по-млада, по-хубава и ѝ бе взела братчето.

Козмас не изгържаше повече. Стана, отвори външната порта, пое по улиците. Слънцето прежуряше, хора, животни и плодове се топяха, воняха, а улиците мирисеха. Руини, полуразрушени дюкяни, протрити грехи, закърпени панталони, лица, съсипани от глада.

По рехавата брада и хлътналите страни той със страх разпознаваше старите съученици и избикаляше по отсрещния тротоар. „Да се въздържа ли... Не ме е гри-

жа за смъртта, размишляваше, онова, което ме занимава, е разложението, разпадът, който опозорява човека. Него трябва да победя...“ Градът бе остарял от времето на неговото детство и юношество, разпаднаше се и той, започваше да се разсипва на прах и да се попилява на вятъра. Върху нея можеше да бъде съграден друг град, но нямаше да е неговият; улиците отново щяха да се напълнят с младежи, но това нямаше да е неговата младост...

– Любимо мое Мегало Кастро – измърмори той, поглеждайки разнежно към града, – остаряхме...

Прекоси набързо през площада, с очи, вперени в земята, за да не срещне някоя охранена матрона и да разпознае – кой знае, може би по очите – някое от украсените със знамена момичета от летните вечери на неговата младост.

Тук бе изпитал първите любовни трепети. Тук бе видял първата жена, която бе обикнал, сред златист облак на свечеряване, и тя държеше роза, а неговата шепа бе пълна с жасмин! Бе лятна вечер и неомъжените момичета, облечени в червени, жълти, светлосини дрехи, вървяха забързано, с вирнати гърди, с отвързани коси, а панделките им се развяваха подир тях радостно и даваха сигнали... Бяха като украсени със знамена корвети, тръгнаха да завладеят света. А младежите вървяха подире им, бледи, притеснени, и се правеха, че се смеят, докато сърцата им трепереха.

Заедно с тях тичаше и Козмас, седемнайсетгодишен, а топлите повеи на вятъра ухаеха на жасмин...

Когато нощта вече се бе спуснала, той се върна в бащиния дом, качи се в старата си стая, завари жена си опряла се на леглото да плаче. Прихвана я през кръста, погали я нежно по косите, хвана брадичката ѝ, вдигна тъжното ѝ лице, погледна я. А тя се усмихна.

– Какво ти е? Какво са ти сторили?

– Няма нищо... Нищо... Уморих се.

НИКОС КАЗАНДЗАКИС
СТРЪМНИНА

Превод *Николай Костов*
Отговорен редактор *Мария Чунчева*
Редактор *Здравка Михайлова*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Препечат *Ивайла Пеева*

Гръцка. Първо издание
Формат 60x90/16
Печатни коли 14,5
ISBN 978-619-164-450-6

Издава

enthusiast

Запазена марка
на „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД

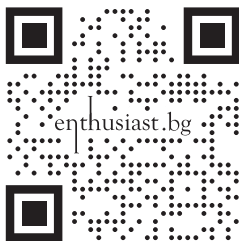
София, бул. „Васил Левски“ № 31

тел.: 02/ 943 87 16

email: office@enthusiast.bg

Книгите на „Ентусиаст“ можете да закупите от

www.enthusiast.bg

Печат АБАГАР АД

*Такава е душата на човека. Да мобилизира човешки души
и горчивини, и копнежи, и да ги мята като стрели
към недостижимата, свръхчовешка висота.*

Тази неиздавана творба на Казандзакис събира
в себе си емблематичните за неговото творчество
духовни и литературни търсения.

Сабин Одрери (La Croix)

www.enthusiast.bg

9 786191 644506

Цена: 24 лв.